فەرید ئەسەسەرد

ئارامو
رۆڵی لە بزووتنەوەی سیاسیدا

ئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران

سلێمانی ـ ٢٠١٢

• ئارامو رۆڵی له بزووتنه‌وه‌ی سیاسیدا
• فه‌رید ئه‌سه‌سه‌رد
• بڵاوكراوه‌كـــانی ئـــه‌كادیمیای هۆشـــیاری و پێگه‌یانـــدنی كادیران
• كوردستان – سلێمانی ـ ٢٠١٢
• ژمـاره‌ی سـپاردنی بـه بەڕێوەبەرایـه‌تی گـشتی كتێبخانـه گشتییه‌كان (١١٧٦) ساڵی ٢٠١٢
• دیزاین: جوان قادر سۆفی
• هه‌ڵه‌بڕی: محه‌مه‌د عومه‌ر
• تیراژ: (٤٠٠٠)
• ژماره‌ی زنجیره: (٤٨)

www.pukhoshiari.com
info@pukhoshiari.com

ئەکادیمیای هۆشیاری و پێگەیاندنی کادیران

دامەزراوەیەکی کەلتورییە بەپێی بڕیاری کۆنگرەی سێی ساڵی ٢٠١٠ ی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دامەزراوە، ئەرکەکەی بریتییە لە دەستەبەرکردنی پێداویستییەکانی هۆشیارکردنەوەی سیاسی، فراوانکردنی چوارچێوەکانی ڕۆشنبیریی گشتی، تۆکمەکردنی بەهاکانی دیموکراسیو مافی مرۆڤ و دادی کۆمەڵایەتی لەکۆمەڵدا، تاوتوێکردنی مەسەلەکانی بیری هاوچەرخو دابینکردنی کەرەستەی پێویست بۆ پێگەیاندنی کادیران لە بوارە هەمەجۆرەکاندا.

سەرپەرشتیاری زنجیرە: حەسەن یاسین

پێشەکی

ڕێکەوت وای کرد نووسینی ئەم لێکۆڵینــەوە شــیکارییە هاوکات بێ لەگەڵ یادی ٣٤ ساڵەی شەهید بوونی شاســوار جــەلال (ئــارام) لــە ٣١ی کــانونی دووەمــی ١٩٧٨دا. ئەکادیمیای هۆشیاری‌و پێگەیاندنی کـادیران لەچوارچـێوەی پــڕۆژەی دیکـۆمێنتکردنی مێــژووی یــەکێتیی نیــشتمانیی کوردستاندا، بەپێی ئەو ئەرکەی کـەماددەی ٦٥ی پــەیڕەوی ناوخۆ پێی سپاردووە، هەڵبژاردەیەك لەوتارەکانی ئارامی بۆ چاپ کردن ئامادە کردبوو. وتــارە هەڵبــژێردراوەکان، پێــشتر لەســاڵی ١٩٨٠ لــەدووتوێی کتێبێکـدا کۆکرابونــەوەو وەك ســـەرەتایەك بــۆ بڵاوکردنـــەوەی تـــەواوی نووســـینەکانی، لەناوزەنگ چاپ کران.

ئــەم لێکۆڵینەوەیــە لەشــیکردنەوەکانیدا زۆرتــر پــشت ئەســتورە بــەو هەشــت دەقــەی کــە لەچــاپی ســاڵی ١٩٨٠ کۆکراونەتەوە. چاپکردنی ئەم کتێبە بــۆ جــاری دووەم، پــاش

٣٢ ساڵ لەبلاوکردنەوەی، بوو بەدەرفەتێك نەك هەر بۆ ناساندنی کتێبەکە بەخوێنەران، بەڵکو هەروەها بۆ سەرلەنوێ ناساندنەوەی ئارامو شیکردنەوەی میتۆدی بیرکردنەوەیو تاوتوێکردنی رۆڵی لەبزوتنەوەی سیاسیدا. ئەو بۆچونانەی لەم لێکۆڵینەوەیەدا خراونەتە روو، ئازادتر لەبۆچونەکانی پێش خۆیان گوزارشتیان لێ کراوەو مەراقی سەرەکیشیان ئەوەیە کە بەشێوەیەکی بابەتییانە وێنەی بەسەرهاتەکان بکێشنو وێنایەکی نزیکتر لەواقیع پێشکەش بکەن.

لەمێژوودا روداو هەمیشە وەك روداوێکی نەگۆڕ دەمێنێتەوە، بەلاّم جۆری تێڕوانین بۆ روداوەکە هەمیشە جیاواز دەمێنێتەوەو لەم سۆنگەیەوە هەر روداوێك دەشێ بۆچوونی جیاواز لەبارەیەوە پەیدا ببێ. لێرەدا فاکتەری کات رۆڵێکی گرنگی لەپەیدابوونی تێڕوانینی جیاوازدا دەبێو لەم سۆنگەیەوە دەشێ تێڕوانینی بیست ساڵ لەمەوبەر بۆ روداوێکی دیاریکراو، جیاواز بێ لەتێڕوانینی ئەم

سەردەمەو دەشێ بیست ساڵی تر تێڕوانینی تر لەبارەیەوە پەیدا ببێ. ئەمە خۆی لەخۆیدا مێژوو لەدۆخێکی دینامیکیو جوڵاودا دەهێڵێتەوەو لەم نێوانەدا کات رۆڵێکی گەورە لەرۆشنکردنەوەی لایەنە شاراوەو باسنەکراوو تەمومژاوییەکاندا دەگێڕێ.

ئەم لێکۆڵینەوەیە پەیڕەوی لەمیتۆدێکی شیکاری-رەخنەگرانە دەکاو مەبەستێتی هەندێ مەسەلە دەربارەی کاریگەریی سیاسیی ئارام لەماوەی نێوان کۆتایی ساڵی ١٩٧٥و سەرەتای ساڵی ١٩٧٨ بوروژێنێ، ماوەیەك کە لەمێژوومان‌دا بەهەستیارترین ماوەی جوڵانەوەی سیاسیی کوردایەتی دەژمێردرێ.

-١-

دەربارەی مێژوویی‌بوونی رۆڵی ئارام

تا چەند لەتوانادایە رۆڵی ئارام بەرۆڵێکی مێژوویی بژمێردرێ؟ بۆ ئەوەی بتوانرێ وەڵامی ئەم پرسیارە بدرێتەوە، دەبێ پێشەکی ماناو ناوەڕۆکی رۆڵی مێژوویی رونبکرێتەوە. رۆڵی مێژوویی، هەڵسوڕانێکە چەند مەرجێکی لەخۆ گرتووە لەوانە ئەوەیە کەئەنجامدەری رۆڵەکە توانیبێتی گۆڕانێکی دیارو بەرچاو بەدەست بێنێ کەئاسەوارێکی قوڵی لەسەر رەوشی گشتیو چارەنووسو ئاییندەی کۆمەڵ هەبێو هەروەها دەبێ کاریگەریی کردەوەو بیروباوەڕی ئەو کەسە روخساری بەردەوامبوونی بۆ ماوەیەکی بەرێژە دورو درێژ پێوە دیار بێ. ئەمە بەم واتایە دێ کەکاریگەریی ئەو کەسە لەژیاندا، نابێ بەنەمانی فیزیکیی، دەمو دەست لەناو بچێ.

بەڕەوچاوكردنی ئەم مەرجە پێویستیانەی مێژوویبوونی ڕۆڵ، ئەو پرسیارە دوبارە دەكەینەوە كە تا چەند لەتوانادایە ڕۆڵی ئارام بەڕۆڵێكی مێژوویی بژمێردرێ؟

ژیانی سیاسیی راستەقینەی شاسوار جەلال (ئارام)لە ٦-٧ ساڵ زیاتر نیەو ژیانی وەك رابەرێكی سیاسی دوو ساڵو چەند مانگێكە. هەڵسوڕانی سیاسیی لەناو پارتی دیموكراتی كوردستان بەهەردوو باڵی خوالیخۆشبوو مەلا مستەفا بارزانیو مەكتەبی سیاسییەوەو هەڵسوڕانی گەرمو گوڕی لەناو یەكێتیی قوتابیانو یەكێتیی دیموكراتی لاوانی كوردستان بایەخێكی ئەوتۆی نیە. ئەو ٦-٧ ساڵەی كەوتونەتە ماوەی نێوان پەیوەندیكردنی بەكۆمەڵەی ماركسی- لینینیی كوردستانەوە لەساڵی ١٩٧١ یان ١٩٧٢ تا شەهیدبونی لەگوندی تەنگیسەر لەقەرەداغ لەسەرەتای ساڵی ١٩٧٨دا، پوختەی ژیانی سیاسیی پێكدێنن. لەو پوختەیە، ماوەی نێوان كۆتاییی ١٩٧٥و سەرەتای ساڵی ١٩٧٨، ئەو ماوەیە پێكدێنێ

کەکاریگەرییەکی زۆری لەسەر مێژوی سیاسیی کوردستان پاش هەرەسهێنانی شۆڕشی چەکدار لەساڵی ١٩٧٥ بەجێ هێشتووەو ئەم کاریگەرییە، تەنانەت بۆ ماوەی زیاتر لەیەك دەیە، لەدوای شەهیدبونی، بەگەرمو گوڕی مایەوەو تائێستاش کاریگەریی ماوە، بەڵام نەك بەو گەرمو گوڕییەی جاران.

لەم سەروبەندەدا بوارێکی فراوان بۆ دانانی رۆڵی بەرۆڵێکی مێژویی لەئارادایە. بەکارهێنانی ئەم ئاوەڵناوە بۆ هەڵسەنگاندنی رۆڵی ئارام لەساڵانی ١٩٧٥و ١٩٧٦، تەنها بۆ پێداهەڵگوتن نیە، بەڵکو روخساری مێژوییبوون دەقاو دەق بەرۆڵەکەوە نووساوە. ئەم رۆڵە خۆی لەدوو بواری سەرەکیدا دەبینێتەوە. یەکێکیان ئەو رۆڵەیە کە لەکۆتایی ساڵی ١٩٧٥و نیوەی یەکەمی ساڵی ١٩٧٦دا گێڕاویەتیو دەشێ لەچوارچێوەی هەڵسوڕانی "کۆمیتەی هەرێمەکان"دا هەڵسەنگاندنی بۆ بکرێ. ئەوی تر ئەو رۆڵەیە کە لەپێکهێنانی دەستە چەکدارەکاندا لەناوچەی سلێمانیو

لەسەرتاپای پرۆسەی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکداردا دیویەتی.

ساڵی ١٩٧٥ دەزگا ئەمنییەکان گورزێکی کاریگەریان لەڕێکخستنەکانی کۆمەڵە وەشاندو بەهۆی ئەمەوە سەرتاپای ستراکتۆری ڕێکخستن دۆخێکی نزیک لەهەڵوەشانەوەو لێك دابڕانی بەخۆوە بینی. شڵەژانی باری ڕێکخستن بەو ئەندازە ترسناکە نیشانی دەدا کەسەرکردایەتیی کۆمەڵە هیچ نەخشەیەکی بۆ کاتی تەنگانە نەبووە. سەرکردایەتیی کۆمەڵە لەکۆششێکدا بۆ خۆ دەربازکردن بۆ دەرەوەی وڵات، عیراقی بەجێ هێشتو ڕوویکردە ئێران. بەڵام تۆکمەیی‌و وریایی ی دەزگا ئەمنییەکانی ڕژێمی شا، ئەم هەوڵەی پوچەڵ کردەوە. سەرکردەکانی کۆمەڵە لەئێران گیران‌و دەرفەتی دەربازبوونیان نەما. زۆری نەبرد هەمویان رادەستی عیراق کرانەوەو لەم سۆنگەیەوە کۆمەڵە بەبێ سەرکردایەتی مایەوە.

رۆڵـی مێـژوویی ئـارام لـەم بـوارەدا لـەدوو خاڵدایـە، یـەکێکیان ئەوەیـە کەسـەرکەتوو بـوو لـەپێکهێنانی سـەرکردایەتییەکی ئەلتـەرناتیڤ لەرەوشـێکی ئێجگـار سـەختو دژواردا و دووەمیـان لـەوە دایـە کـەفریای شـانە پەراگەندەو سەرگەردانەکان کەوت و لـەکاتێکی پێوانەییـدا ژیـانی بەبـەر شـانە نهێنییەکانـدا هێنایـەوە، هێـزی لەدەستدراوی بۆ کۆمەڵە گێڕایەوەو ڕێکخستنێکی لـەوەی جاران تۆکمەتری داهێنا.

لەڕووی بابەتییەوە، ئارام لـەڕێی بەگەڕخستنی تـەواوی وردەکارییـە پێویـستەکان و بـەکارهێنانی ئامرازەکـانی پێشووەوەو بەپشت بەستن بەویـستی مانـەوە، زیـاتر لەهـەر ویـستێکی تـر، کۆمەڵەیـەکی تـازەی دروسـت کـردو بـەم کارەی، چانسێکی نوێی ژیانەوەی بۆ کۆمەڵە دابین کرد.

ئەم کارە، ڕاستەوخۆ، پەیوەندیی بەمەسـەلەیەکی تـرەوە هەیە کەپێکهێنانی دەستە چەکدارەکان و دەسـتپێکردنەوەی خەباتی چەکدارە. لێرە ئـارام ئـەو ئەرکـەی گرتـە ئەسـتۆ

کەدەبوایە سەرکردایەتیی پێشووی کۆمەڵە ئەنجامی بدایەو لێرەدا کارەکەی دەبێتە درێژەدان بەئەرکێکی مێژوویی کە لەهەلومەرجی ئەو سەردەمەدا هەر دەبوایە جێبەجێ بکرێ، بەڵام ئەم ئەرکە قورسە بەبێ کۆمەڵەیەکی بەهێز بەڕێوە نەدەچوو، بۆیە دەرهێنانی کۆمەڵە لەو تەنگانەیە خۆی لەخۆیدا رێخۆشکردنە بۆ فەراهەمکردنی مەرجەکانی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار لەناوچەی سلێمانیو گەرمیان. بەم پێیە، داننان بەڕۆڵی ئارام لەم قۆناغەدا داننانە بەرۆڵی سەرکردایەتیی ناو وڵات کەتوانیی بەفریاکەوتنی کۆمەڵە، فریای پڕۆژەی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدار بکەوێ.

-٢-

ئايديۆلۆژيا لەمیتۆدی بیرکردنەوەی ئارام دا

گومان لەوەدا نیە کە ئایدیۆلۆژیا بەسەر بیرکردنەوەی ئارامدا زاڵە. لەسەردەمێکدا کە بەسەردەمی ئایدیۆلۆژیا ناسراوە، ئەمە بەشتێکی نامۆ دانانرێ. شێوەی بیرکردنەوەی ئارام جیاوازییەکی ئەوتۆی لەگەڵ شێوەی بیرکردنەوەی هەر شۆڕشگێڕێکی تر نیەو لەم روەوە گوتاری سیاسیی زاڵ بەسەر بیرکردنەوەو نووسینەکانیدا گوتارێکی تەقلیدییە کەتێیدا دژایەتیکردنی ئیمپریالیزمو زایۆنیزم بەچەشنێکی زۆر راشکاوانە گوزارشت لەخۆی دەکا. ئارام لەو بڕوایەدا بوو کەشۆڕشی کورد، لەو روانگەیەوە کەسەرکردایەتییەکەی ڕێبازێکی پێشکەوتنخوازانەی گرتۆتە بەرو باوەڕی تەواوی بەستراتیجی دژ بەهێزە ئیمپریالیستەکان هەیە، بەشێکی شۆڕشی سۆسیالیستیی جیهان پێکدێنێ. ئەم زێدەڕۆییکردنە لەدیاریکردنی

روخساره‌كانی شۆڕشی كورد ره‌نگدانه‌وه‌ی تین‌و تاوی ئایدیۆلۆژیایه. به‌لای ئارامه‌وه، شكستی شۆڕشی ١٩٦١-١٩٧٥ هه‌لێكه ده‌بێ چه‌په شۆڕشگێڕه‌كان بیقۆزنه‌وه بۆ بانگه‌شه‌كردن بۆ جیهانبینیی خۆیان‌و هه‌ڵگیرساندنی شۆڕشێك كه‌بتوانێ ئامانجه‌كانی هه‌م له‌ڕووی سیاسییه‌وه به‌دی بێنێ، هه‌م له‌ڕووی كۆمه‌لایه‌تییه‌وه. كرۆكی ئه‌م بۆچوونه ئه‌وه‌یه كه‌كورد به‌سه‌ركردایه‌تییه‌كی خێڵه‌كی، ناتوانێ ئامانجه‌كانی خۆی بپێكێ. بۆیه تیۆرییه‌كه‌ی ئه‌و، زۆرتر پشت ئه‌ستور بوو به‌وه‌ی كه‌كورد پێویستی به‌شۆڕشێكی شێوه نوێیه‌و ده‌بێ كرێكاران‌و جوتیاران‌و رۆشنبیره شۆڕشگێڕه‌كان‌و كاسبكاران رۆڵی سه‌ره‌كی‌و كاریگه‌ری تێدا بگێڕن.

ئارام له‌ته‌موزی ١٩٧٦، له‌دوتوێی وتارێكدا به‌ناونیشانی "باری ئێستای كوردستان" كه‌ناوی خۆی له‌سه‌ر دانانه‌وه‌و به‌ناوی لیژنه‌ی سه‌ركردایه‌تیی ده‌سته چه‌كداره‌كانه‌وه نووسیویه‌تی، گوزارشتی له‌م بیرۆكه‌یه

کردووه. لەم وتارەدا ئەم چوار چینە بە"چـینە چەوسـاوکان" ناو دەباو بانگەشە بۆ ئەوە دەکا کـە بـەبێ یـەکگرتنی ئـەم چوار چینە سەرکەوتنی شۆڕش مەحاڵە[1].

لەناوەڕۆکدا، ئەوەی کـەلێرە ئـارام باسـی دەکـا هـەمان تیۆرییە ماوییەکەیە کە گەل بەسـەر چـوار چـیندا دابـەش دەکا، کـەبریتین لـەکرێکاران، جوتیـاران، وردە بـورژوازیو بورژوازیی نیشتمانی. وەك سەرنج دەدرێ، لیـستەکەی ئـارام هیچ جێیەکی بۆ بورژوازیی نیشتمانی نەکردۆتەوە.

پـاش سـاڵێك، ئـارام بەلیـستی چـینە چەوسـاوەکاندا دەچێتەوەو بورژوازیی نیشتمانیی بۆ زیـاد دەکـا. لەئـەیلولی ١٩٧٧ لـەدوتوێی وتارێکـدا دەربـارەی پەیوەنـدیی نێـوان دەوڵـەتو شـۆڕش، کــە لەرۆژنامــەی "ئــاڵای شــۆڕش" بڵاوکراوەتــەوە، چـینە چەوسـاوەکان بـەم جـۆرە ریـز دەکـا کەبریتین لەکرێکاران، جوتیاران، بـورژوازیی بـچوكو بـاڵی

---

[1]هەڵبژاردەکان، چاپی ١٩٨٠، ل٣٩.

چەپی بورژوازیی نیشتمانیو لەم سەروبەندەدا بانگەشـە بـۆ ئەوە دەکا کەدەکرێ لەم چـوار چـینە بەرەیـەکی یـەکگرتوو بەسەرکردایەتیی چینی کرێکارو حزبە پێشڕەوەکەی پێك بێ بۆ ئەنجامـدانی ئەرکـەکانی قۆنـاغی شۆڕشـی دیمـوکراتیی گەل[2].

جیاوازییەك لەنێوان هەردوو لیـستدا هەیـە. لەلیـستی سـاڵی ١٩٧٦ نـاوی هـیچ بورژوازییـەك نـەهاتووە، نـە بورژوازیی بچوكو نە بورژوازیی نیشتمانی، بـەڵام بـوارێکی زۆر بۆ ژمـاردنی کاسـبکاران بـەبورژوازیی بـچوك هەیـەو ئەمە قەرەبووی ناو نەهێنانی بورژوازیی بـچوك دەکـا. لێـرە تەنها رۆشنبیرە شۆڕشگێڕەکان دەمێننـەوە، کـە لەبنەڕەتـدا چین پێك نـاهێنن، بـەڵکو تـاك تـاك بـەر چـەند چـینێکی جیاواز دەکەونو بەرەچەڵەك دەچـنەوە سـەر چـینەکانی تـر. لـەمڕووەوە تیۆرییەکـە پـەراوێزێکی فراوانـی بـۆ فـرە

---

[2] هەڵبژاردەکان، ل٧١.

ڕەچەڵەکیی ڕۆشنبیرە شۆڕشگێڕەکان هێشتۆتەوە. بەم پێیە، دەشێ ڕۆشنبیرە شۆڕشگێڕەکان بچنەوە سەر کاسبکارانی شارەکان یان جوتیارانی لادێو تەنانەت دەکرێ ریشەی کۆمەڵایەتییان بگەڕێتەوە سەر توێژە دەوڵەمەندەکانیش. ئەمە ئەوە دەردەخا کەئەم لیستەی ئارام باسی چوار چین ناکا، بەڵکو باسی سێ چینی کۆمەڵایەتی دەکا کەبریتین لەکرێکاران، جوتیارانو وردە بورژوازی. لەڕووی میتۆدەوە، ناو نەهێنانی بورژوازیی نیشتمانی بەڵگەی ئەوەیە کەئەم چینە شایستەی ئەوە نیە کەبخرێتە ریزی چینە شۆڕشگێڕەکانەوە. لەلیستی ساڵی ١٩٧٧دا ئارام بەخۆیدا دەچێتەوەو بورژوازیی نیشتمانی بۆ لیستەکە زیاد دەکا. ئەگەر لەناوەڕۆکی شێوەی دارشتنی مەسەلەکە ورد ببینەوە، بۆمان دەردەکەوێ کەئارام لەساڵی ١٩٧٦یش باوەڕی بەوە هەبووە کەچینی بورژوازیی نیشتمانی هەیە. بەڵام لەبەر ئەوەی لەتەوژمە شۆڕشگێڕییەکانی ئەم چینە دڵنیا نەبووە، سەرتاپای ڕەت کردۆتەوە. دواتر، ڕەنگە بەهۆی

زیـادبوونی رۆڵـی شـار لەشۆڕشـدا، بەپێویـستی زانیـوە کەجێیـەك بـۆ بـورژوازیی نیـشتمانی لەلیـستی چـینە شۆڕشگێڕەکان بکاتەوە، بۆیە دەبینین بـورژوازیی نیـشتمانی بەسـەر دوو لەتـدا دابـەش دەکـا، لـەتێکیان تـەوژمی شۆڕشگێڕانەی زیندوی تێدا دەبینرێو لێی دەوەشێتەوە پێـی بوترێ باڵی چەپی بـورژوازیی نیـشتمانیو ئـەوی تـر هـیچ تـەوژمێکی شۆڕشـگێڕانەی زینـدووی تێـدا نـابینرێو بەرژەوەنـدیو چـارەنوسو ئاینـدەی خـۆی بەداگیرکەرانـەوە بەستۆتەوەو چاوەڕێی هیچ رۆڵێکـی نیـشتمانیی لێ نـاکرێ. ناوهێنـانی بـاڵی چـەپی بـورژوازیی نیـشتمانی یارمـەتیی ئەوەی دا کەلیستە سێ چینیەکە بکرێ بەلیـستێکی چـوار چینی، کەئەمەش بەشێوەیەکی باشتر لەگـەڵ تیۆرییەکـەدا وێك دەهاتەوە.

ئـارام پێـی وابـوو شۆڕشـە شـێوە نوێکـە پێویـستی بەحزبێکی پێشڕەوە. وەك هەر شۆڕشـگێڕێکی مارکسیـستی ئەو سەردەمە، ئارام باوەڕی تەواوی بەوە هەبوو کە تێکۆشان

حزبی پێشڕەو دروست دەکاو ئەو حزبە دەبێ گوزارشت لەبیروباوەڕی چینی کرێکار بکاتو ئەندامەکانی دەبێ ((هەڵبژاردەی ئەو کەسانە بن کەهۆشیارترینو پێشکەوتوترینو بەتواناترینو دڵسۆزترینو پاکترین کەسانی چینە شۆڕشگێڕەکانی گەل بن))[٣]و لەو بڕوایەدا بوو کە ((بەبێ حزبێکی وا، شۆڕش بەئامانج ناگات))[٤].

ئەم خاڵە ئەو پرسیارە دەوروژێنێ کەئاخۆ ئارام تا چ ئەندازەیەك لەژێر کاریگەریی بیروباوەڕی ماو تسی تۆنگدا بووە؟ لەڕاستیدا ئارام لەساڵی ١٩٧٥ بەدواوە لەهیچ نووسینێکیدا باسی ماویزم ناکاو ئەوانەی کەدەیناسنو لەگەڵیدا ژیاون شتی وای لێ ناگێڕنەوە کەببێ بەمایەی ناساندنی وەك ڕۆشنبیرێکی ماوی. بەم پێیە، هیچ بەڵگەیەك لەسەر ئەوە نیە کەئارام لەساڵی ١٩٧٥ بەدواوە

---

[3]هەڵبژاردەکان، ل٤٠.

[4]هەڵبژاردەکان، ل٤١.

بەبیروباوەڕ مـاوی بـووە. بـەڵام جـەختکردنی لەسـەر رۆڵـی مێـژوویی چـینە شۆڕشـگێڕەکان لەبزوتنـەوەی رزگـاریی نیشتمانیداو بانگەشەی بۆ یەکگرتنی ئەو چینانە لەڕێگەی حزبەکانـەوە بەشـێوەیەکی کـاتی لەچوارچـێوەی بەرەیـەکی یـەکگرتوودا، رەنگدانـەوەی کاریگـەریی ماویزمـە لەسـەر بیروباوەڕی، چونکە تیۆریی چوار چینە شۆڕشگێڕەکەی گـەل تیۆرییـەکی بەلـشەفییانە نیـەو لیـنین بانگەشـەی بـۆ نەکردووە. ئەم تیۆرییە ماوتسی تۆنگ دایهێناوە. ئـەزمونی چـین نیـشانی داوە کەکۆمۆنیـستەکان بـۆ رزگـاربوون لەداگیرکەرە ژاپۆنییـەکان نەرمییـەکی تاکتیکییـان نوانـد کـەبووە مایـەی رەخـساندنی دەرفـەت بـۆ یـەکگرتنی کۆمۆنیـستەکانو حزبـی کۆمنتـانگی بـورژوازی لـەدژی دوژمنـــی هاوبـــەش. کۆمۆنیـــستەکان تەنانـــەت پـــاش دامەزراندنی کۆماری گەلی چینیش باوەڕیـان وابـوو کەچـین هێشتا پێویـستی بەهاوپـەیمانیی کرێکـارانو بورژوازییـە، بۆیە بەرەیەکیان لەگەڵ ئەو حزبە بورژوازییانـەدا پێکهێنـا

کەدژایەتیی سۆسیالیزمیان نەدەکردو ئامـادەبوون مـل بـۆ دەسەڵاتی کۆمۆنیستەکان کەچ بکەن.

بانگەشەی ئارام بۆ هەندێ بیروبـاوەڕی مـاویزم بەڵگـەی ئەوە نیە کەماوی بووە، بـەڵام ئەمـە نیـشانی دەدا کـەئارام ئەزمونی چینی تاوتوێ کـردووەو نووسـینەکانی مـاو تـسی تۆنگو رابەرە چینییەکانی تری بەوردی خوێندۆتەوە.

ئاشـکرایە کـەئارام لـەقۆناغێکی دیـاریکراوی ژیـانی سیاسـییدا وازی لـەماویزم هێنـاوە، بـەڵام وازهێنـانی لەبیروباوەڕەکە بـەمانای لێ هەڵگەڕانـەوە نایـە. ئـەوەی کـە لەگەڵ لۆجێکـدا دەگونجـێ، ئەوەیـە کـەئارام پـەیتا پـەیتا باوەڕی بەماویزم لـەق بـووەو چـەند لـەماو دورکەوتۆتـەوە، ئەوەندەش وردە وردە زیاتر لـەلینین نزیـك بۆتـەوە. بـەوردی دیاریکردنی کاتی وازهێنانی لـەماویزم کـارێکی زەحمەتـە. بەڵام دەتوانرێ بەبەڵگەوە جەخت لەسەر ئەوە بکرێتـەوە کـە تا ساڵی ١٩٧٢ خۆی بەماوی، یاخود لانی کەم بەهاوسـۆزی ماویزم، داناوە. لەو پەنجا وتارەی کـە بـەناوێکی خـوازراوەوە

لەرۆژنامەی ((هاوکاری)) بلاّوی کردۆتەوە، لەیەکێکیانـدا کەمێژووی بۆ ساڵی ١٩٧٢ دەگەڕێتـەوە، نـاوی مـاو تـسی تۆنگ دێنیّو پەرەگرافێکیش لەوتـەکانی مـاو کەمێـژووی دەچێتەوە سەر ساڵی ١٩٥٧، وەردەگریّ. وتارەکـە ئاسـەواری مـاویزمی بەئاشـکرا پێـوە دیـارە. لـەدوتوێی وتارەکـەدا، کەتایبەتە بەسەردانی سەرۆکی ئەمریکا ریچارد نیکسن بۆ چین، زۆر بەشـانو بـاڵی چـین هەڵـدەداو رێزێکـی زۆر بـۆ دکتاتۆریای کرێکاران نیشان دەدا. لەهەموی سەرنجڕاکێـشتر ئەوەیە کە لەم وتارەدا دەستەواژەی ((بیروبـاوەڕی مـاو تـسی تۆنگ))ی بەکارهێناوە کەدەستەواژەیەکە تەنها ماوییـەکان بـەکاری دێـنو بەهۆیـەوە مـاویزم دەکـەن بـەهاوتای مارکسیزمو لینینیزم، هەروەك ماو تسی تۆنگ لەڕێی ئـەو بیروبـاوەڕەوە وەك درێژەپێـدەرو نۆژەنکـەرەوەو پەرەپێـدەری مارکـسیزم- لینینیـزم دەخەنـە ریـزی پێـنج رابـەرە جیهانییەکەی کرێکـاران کـەبریتین لـەمارکس، ئـەنگلس، لینین، ستالینو مـاو تـسی تـۆنگ. ئەمـە بـەم مانایـە دیّ

کەگەشتی دورکەتنەوەی پەیتا پەیتای ئارام لەماویزم، پاش ئەم وتارە دەستی پێکردووە، بەڵام زەحمەتە بتوانرێ ئەوە دیاری بکرێ کەچەند پاش ئەم وتارە، وازی لەماویزم هێناوە. زۆرتر بیر بۆ ئەوە دەچێ کەدەشێ ئەم ماوەیە کەوتبێتە نێوان ۱۹۷۳و ۱۹۷۵. دەبێ ئەوەش رەچاو بکرێ، کەوازهێنانی لەماویزم بەم مانایە نیە کە ئەم بیروباوەڕە هیچ کاریگەرییەکی لەسەر بیرکردنەوەو هەڵسوکەوتی بەجێ نەهێشتووە.

کاریگەریی ماویزم لەسەر بیروبۆچوونی ئارام پاش ساڵی ۱۹۷۵ لەوەدا دەردەکەوێ کە ئارام لەهەندێ لەنووسینەکانی، ئەو دەستەواژانەی بەکار هێناوە کە تەنها ماوییەکان بەکاری دێنن، لەوانە دەستەواژەی ((ریڤیژیونیزم)) کە ئاماژەیە بۆ لادان لەمارکسیزم.

وازهێنانی لەماویزم، بەو مانایە دێ کەئارام ماوی لەپلەیەکی نزمتر داناوەو وازی لەوە هێناوە کە ماو بەسەرچاوەی ئایدیۆلۆژیی خۆیو چین وەك سەنتەری شۆڕشی

جیهانی‌و مـۆدێلی سۆسـیالیزمی داواکـراوی خـۆی بزانـێ. وازهێنانەکە لەگەوهەردا گەڕانەوە بوو بـۆ لای لیـنین‌و لـەم سـەروبەندەدا لینینـی کـردەوە بەسەرچـاوەی ئایـدیۆلۆژیی خۆی‌و دژی گۆڕینـەوەی لیـنین بـەماو وەسـتاوەتەوە. ئەگـەر بچینەوە سەر رۆژنامەی ((ئـالآی شـۆڕش)) دەبیـنین ئـارام لەدوتوێی نمایشکردنی کتێبەکەی ((دەوڵـەت‌و شـۆڕش))ی لینینـدا، بەوپـەڕی رێـزەوە نـاوی لیـنین دێنـێ‌و بەشـێوەی ((لینینی مەزن، بلیمەت‌و پێشەوای پرۆلیتاریـای جیهـان‌و سەرکردەی یەکەمین شۆڕشی سۆسیالیستی‌و دامەزرێنـەری یەکەمین دەوڵەتی سۆسیالیـست لـەژێر سـایەی دەسـەلآتی پرۆلیتاریـادا لەجیهانـدا..))[5] بەخوێنـەری دەناسـێنێ، لەکاتێکدا بەیەك تاکە وشـە نـاوی مـاو ناهێنـێ‌و ئامـاژە بەهیچ نووسین‌و وتەیەکی ناکا.

[5]هەڵبژاردەکان، ل٧٠.

نمایــشکردنی مەســەلەکە بــەم شــێوەیە، بەشــێوەیەکی ناڕاستەوخۆ راستییەکی ئاماژە پێنەکراو لەبەردەماندا قــوت دەکاتەوە، ئەویش ئەوەیە کەکۆمەڵەی ســەردەمی کۆمیتــەی هەرێمــەکان لــەبیروباوەڕو بۆچــوونی ئایدیۆلۆژیــدا تــەواو جیاوازە لەکۆمەڵەی پێش سەردەمی پەیدابوونی کۆمیتــەی هەرێمــەکان. بەواتایــەکی راشــکاوتر، ئەمــە جیاوازییــەکی بنچینەیی لەپەیکەری ئایدیۆلۆژیادا، لەنێوان رەوتی ئــارامو رەوتی شەهاب شێخ نوری، پیشان دەدا.

کۆمەڵە لەساڵی ١٩٧٠دا وەك رێکخراوێکی شۆڕشگێری ماوی دامەزراو هەر وا مایــەوە تــا کۆمیتــەی هەرێمــەکان داهاتو رابەڕایەتیی کۆمەڵەی کرد. لێرە بــەدواوە نــاتوانرێ کۆمەڵە وەك رێکخراوێکــی مــاوی بناســرێ، چــونکە ئــارام تــــەواوی پەیکــــەری ئایــــدیۆلۆژیی کۆمەڵــــەی گــــۆڕیو هەنگاوێکی هەراوی بــۆ رزگــارکردنی کۆمەڵــە لــەداخرانو بیروبۆچونی توند هەڵهێنا. ئەمەش یارمــەتیی پەیــدابوونی کۆمەڵەیەکی کراوەترو دینامیکیتری دا.

دیاریکردنی ستراکتۆری ئایدیۆلۆژیی کۆمەڵە لەقۆناغی پێش پێکهێنانی کۆمیتەی هەرێمەکانو وردتر لەسەردەمی بالادەستیی رەوتی ماویزم لەماوەی نێوان ۱۹۷۰و کۆتایی ی ۱۹۷۵، هەندێ دژواریی دێتە بەر رێ. سەرەڕای ئەوەی کەهیچ گومان لەماوییبوونی کۆمەڵە لەو قۆناغەدا نیە، بەتایبەتی کەئەندامە دێرینەکانی ئەم رێکخراوە لەلێدوانو نووسینو گێڕانەوەی یاداشتەکانیاندا نکوڵی لەم مەسەلەیە ناکەن، بەلام ئەگەر بمانەوێ بۆ ساغکردنەوەی ئەم مەسەلەیە پشت بەدیکۆمێنتی یەکلاکەرەوە ببەستین، رەنگە روبەڕوی هەندێ ئاستەنگ ببینەوە، چونکە لەو ماوەیەدا کۆمەڵە ئەوەندەی وەك گروپێکی نهێنی هەڵسوڕاوە ئەوەندە وەك حزبێکی سیاسی هەڵنەسوڕاوەو ئەوەندەی کەبایەخی بەپتەوکردنی ستراکتۆری رێکخراوەیی داوە ئەوەندە بایەخی بەخۆناساندنو خۆ ئاشکراکردن نەداوە. ئەمەش وای کردووە کەمترین دیکۆمێنتی نوسراوی ئەو سەردەمەمان چنگ کەوێ. دیارە دەتوانرێ لەم مەسەلەیەدا

پشت بەو ژمارە کەمەی دیکۆمێنتە نووسراوە پارێزراوەکانی کۆمەڵە ببەستین کە لەبەر دەستدانو بڕیار لەسەر میتۆدی بیرکردنەوەی کۆمەڵە بدەین، بەڵام ئەو هەڵسەنگاندنەی کە لەم تاوتوێکردنە بەدەست دێ، بەدڵنیاییەوە ناتەواو دەردەچێ چونکە ناتوانین پشت بەدیکۆمێنتە رەسەنە بنچینەیی یەکانی وەك بڕیارەکانی کۆنگرەو بەیاننامەی دامەزراندنو ناوەڕۆکی وتارەکانی ئۆرگانی ناوەندی ببەستین.

کۆمەڵە لەهەلومەرجێکی نائاساییدا دامەزراو ئەگەر بمانەوێ هەڵسەنگاندنێك بۆ بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی باڵی چەپی پارتی دیموکراتی کوردستان لەکۆنگرەی ساڵی ١٩٧١بکەین، دەبێ وای بۆ بچین کەئەم بڕیارە رەنگدانەوەی بەزینی چەپی کوردە لەو قۆناغەدا، بۆیە پێداگرتن لەسەر پرنسیپی بەنهێنی کارکردن لەو ماوەیەداو ئاشکرا نەکردنی هەڵسوڕانی رێکخراوەیی، وەك مەراقێکی سەرەکی مایەوە. لەناو چینی رۆشنبیردا ئەندامەکان وەك لایەنگری رەوتێکی

فیکریی نارێکخراو گوزارشتیان لەخۆیان دەکرد، نەك وەك گروپێکی رێکخراوی خاوەن بەرنامەو سەرکردایەتی. ئێمە لەم قۆناغەدا، بۆ ناسینی شێوەی بیرکردنەوەی کۆمەڵە، ناتوانین پشت بە بەیاننامەی دامەزراندن ببەستین، چونکە کۆمەڵە لەبنەڕەتدا هیچ بەیاننامەیەکی دامەزراندنی نیە، هەروەها هیچ کۆنگرەیەکیشی نەبەستووەو هیچ کۆبونەوەیەکی فراوانیشی بەنهێنی رێك نەخستووەو لەم سۆنگەیەوە دیکۆمێنتی کۆنگرەی نیە. ئەمە بۆ ماوەی ١١ ساڵ کۆمەڵەی بەبێ دامەزراوەی سەرکردایەتی هێشتەوە.

لەو سێ ژمارەیەی رۆژنامەی ((ئالای سوور)) کەکۆمەڵە لەساڵانی ١٩٧٢-١٩٧٣ لەکەرکوك دەری کردووە، هیچ ژمارەیەك چنگ ناکەوێ.

بەڵام بەپشت بەستن بەدەقە پارێزراوەکانی ئەو سەردەمەو بەوردبونەوە لەبەرنامەی پەروەردەکردنی ئەندامان لەئەڵقە رۆشنبیرییەکان، کەئەندامان تێیدا ئاشنای بیروباوەڕی ماویزم دەکران، دەردەکەوێ کەکۆمەڵەی پێش پەیدابوونی

کۆمیتەی هەرێمەکان رەنگێکی ماویستیی تەواوی هەبوو، هەڵبژاردنی ناوی کۆمەڵەی مارکسی- لینینی خۆی لەخۆیدا ناوێکی ماویستییە، چونکە لەو سەردەمەدا حزبە کۆمۆنیستەکانی سەر بەپەکین بۆ خۆجیاکردنەوە لەحزبە، کۆمۆنیستەکانی سەر بەمۆسکۆو وەك گوزارشتێك لەدانەنان بەمارکسیستی بوونی ئەو حزبانە، دەستەواژەی مارکسی- لینینییان بۆ خۆیان بەکار دەهێنا.

گومان لەوەدا نیە کە هەردوو رەوت لەژێر کاریگەریی ئایدیۆلۆژیادا بوونو لەسەر زۆر شت هاوڕا بوون، بەڵام لەوردەکارییەکاندا هاوڕا نەبوون. هەردووکیان لەسەر ئەوە یەکدەنگ بون کەڕوسەکان شایستەی رەخنە لێگرتنن، چونکە لەجێبەجێکردنی ئەرکە شۆڕشگێڕییە جیهانییەکانیان کەمتەرخەمنو بەرژەوەندییە ماددییەکانیان خستۆتە سەرووی پێداویستییە ئایدیۆلۆژییەکانەوە. لەم نێوانەدا رەوتی شەهاب شێخ نوری تەنها بەوە دانەکەوت کەرەخنە لەسیاسەتی روس بگرێ،

بەڵکو بەهەمان پێودانگی نۆڕینی پەکین، پێی وابوو یەکێتیی سۆڤێت لەوە تێپەڕیوە کە بەدەوڵەتێکی سۆسیالیست بژمێردرێو لەهەڵسوڕاندا وەك دەوڵەتێکی سۆسیال ـ ئیمپریالیست هەڵسوکەوت دەکاو بەپێودانگی تیۆرییەکەی چارل باتلهایم لەو بڕوایەدا بوو کە یەکێتیی سۆڤێت بەناو دەوڵەتێکی سۆسیالیستەو بەناوەڕۆك سەرمایەدارییە. رەوتی ئارام سەرەڕای سەرزەنشتکردنی سیاسەتی مۆسکۆ، رەخنەکانی نەگەیاندە ئەو رادەیەی کەیەکێتیی سۆڤێت بەسۆسیال ـ ئیمپریالیستو سەرمایەدار بناسێنێ.

کۆمەڵەی پێش کۆمیتەی هەرێمەکان، ماوی وەك تیۆریسێنی مارکسیزمی سەردەمی رووخانی ئیمپریالیزم دەناساندو ئەزمونی چینی وەك ئەزمونێکی جیهانیی شایستەی چاولێکردنو لاسایی هەڵدەسەنگاند. بەلای رەوتی ئارامەوە، ماو وەك سەرکردەیەکی شۆڕشگێڕ شایستەی رێزلێنانە، بەڵام زێدەڕۆییکردن لەکاریگەریی

رۆڵــی جیهــانیی و گــەورەکردنی بــەو ئەندازەیــەی کەشــان لەشــانی مــارکس و لیــنین بــدا، خزمــەت بەجوڵانــەوەی شۆڕشــگێڕی ناکــا. هــەر بــەو پێودانگــەش بــاوەڕی وابــوو کەئــەزمونی چــین ئــەزمونێکی جیهــانی نیــەو دەکــرێ وەك ئەزمونێکی لۆکال کەڵکی لێ وەربگیرێ.

ســەبارەت بەهەڵوێــست لــەپارتی کۆمۆنیــستی عــیراق، پێناچــێ جیاوازییــەکی ئــەوتۆ لەهەڵوێــستیان هــەبووبێ. هــەردووکیان پێیــان وابــوو حزبــی کۆمۆنیــستی عــیراق لەمارکسیزم لایــداوەو چــیتر ناتوانــێ نوێنەرایــەتیی چــینی کرێکاری عــیراق بکــات. بــەلای ئارامــەوە، هەڵــسوکەوت و سیاســەتی چــەوتی پــارتی کۆمۆنیــستی عــیراق، ســەرباری ئەوەی کەگرفتێکی زۆری بۆ خودی حزبەکە دروست کردووە، بیروبــاوەڕی مارکــسیزمی بــەدناو کــردووەو بۆتــە هــۆی تەگەرەدان لەبڵاوبونەوەی بیروباوەڕەکە لەناو جــەماوەر[6]. ئــەم

---

[6] هەڵبژاردەکان، ل٥٥.

بۆچوونە لەبۆچوونی کۆمەڵەی پێش کۆمیتەی هەرێمەکان جیاوازە، چونکە تا ساڵی ١٩٧٥ ئەو تیۆرییە لەناو کۆمەڵەدا باو بوو کەپارتی کۆمۆنیستی عیراق بە سەرچاوە ئیلهامبەخشەکەیەوە (واتە یەکێتیی سۆڤێت) چیتر توانای نوێنەرایەتیکردنی بەرژەوەندییە چینایەتییەکانی چینی کرێکاری نەماوە، بەڵام ئارام یەکێتیی سۆڤێتو پارتی کۆمۆنیستی عیراقی لێك جیا دەکردەوەو ئەو تێکەڵکردنەی بەپێویست نەدەزانی.

مایەی تێڕامانە کەئارام لەنووسینەکانیدا هەرگیز وشەی ((کۆمۆنیزم))ی بەکار نەهێناوەو هەمیشە کەباسی کۆمۆنیزمی کردووە بەشێوەی مارکسیزم- لینینیزمو کەباسی کۆمەڵەی کردووە بەمارکسیست- لینینست گوزارشتی لێ کردووە. یەکێ لەگرنگترین هۆکاری ئەم هەڵوێستەی ئەوەیە کەدەستەواژەی ((کۆمۆنیزم)) لەبەر رەفتاری چەوتی پارتی کۆمۆنیستی عیراق باقو بریقی جارانی لەدەست دابوو و کەڵکی ئەوەی تێدا نەمابوو

کەشانازیی پێوە بکرێ. لەنووسینەکانیدا کەباسی گروپە کۆمۆنیستەکانی تری عیراق دەکا، ئارام بەشێوەی((رێکخراوو گروپو دەستەو کەسانی مارکسی- لینینی))[7] ئاماژەیان بۆ دەکاو وای دادەنێ کەیەکێ لەئەرکە گرنگەکانی رۆژنامەی((ئالأی شۆڕش)) خۆی لەوەدیهێنانی یەکێتیی خەباتی مارکسییە ـ لینینییەکانی عیراقدا دەبینێتەوە. وەك ناوەڕۆکی رستەکە دەری بڕیوە، ئەو لێرەدا پارتی کۆمۆنیستی عیراق ناخانە ریزی گروپە مارکسیست ـ لینینیستەکانەوە.

فاکتەرێك هەیە رەنگە رۆڵێکی دیاری لەگەڵاڵەکردنی بۆچوونەکانی ئارام سەبارەت بەسۆسیالیزمی سۆڤێتی هەبووبێ، ئەویش ئەوەیە کەئارام سێ جار لەساڵانی ١٩٦٩و ١٩٧٠و ١٩٧٢دا، سەردانی روسیای کردووە. ئەم سێ سەردانە سۆسیالیزمی سۆڤێتییان بەئارام ناساند.

---

[7] هەڵبژاردەکان، ل ٦٧.

ئەگەرچی پێناچێ سەرسام بووبێ بەو سۆسیالیزمە، بەڵام ئەو سەردانانە ئەوەیان لای چەسپاند کەئەو سیستمە ئابوورییە- کۆمەڵایەتییەی کەروسەکان وەك ئەزمونێکی سۆسیالیستی دایانمەزراندووە، هەر ئەوەندەی لێ هەڵدەکرێندرێ کەتوانیویانە ئەنجامی بدەن. رەخنەکانی لەو سیستمە ئابوورییە ـ کۆمەڵایەتییە بەقەد رەخنەکانی شەهاب شێخ نوری توند نەبوون‌و وایان لێ نەکرد بەرگی سۆسالیستیبوون لەسیستمەکە دابماڵێ. شەهاب شێخ نوری روسیای نەدی بوو، بۆیە بەئاسانی باوەڕەی بەوە هێنا کەئەوەی لەڕوسیا هەیە، سۆسیالیزم نیە، سەرمایەدارییە لەبەرگی سۆسیالیزمدا. خودی ئارام نکوڵیی لەکەموکورییەکانی سۆسیالیزمی سۆڤێتی نەدەکرد، بەڵام زۆریی کەموکورییەکانی نەکردە پێوەر بۆ داماڵینی روخساری سۆسیالیستی لەیەکێتیی سۆڤێت.

دەکرێ هۆیەکی تریش بۆ میانڕەویی نۆڕینەکەی ئارام بۆ یەکێتیی سۆڤێت بدۆزینەوە، ئەویش ئەوەیە

کەهاوسەرەکەی، خانم لیدیا ئیڤانۆڤنـا، بەڕەگـەز روسـییەو ئەگەری ئەوەی کەڕۆڵی هەبووبێ لەڕاسـتکردنەوەی هەنـدێ لەبۆچوونە چەوتەکانی دەربارەی شـێوەی ژیـان لەیـەکێتیی سۆڤێت، ئەگەرێکی دوور نیە.

ئەوەی کە لەم بوارەدا کۆدەنگیی لەسـەر هەیـە، ئەوەیـە کەکاروانی دورکەوتنەوەی کۆمـەڵـە لـەماویزم لەسـەردەمی کۆمیتــەی هەرێمەکانــدا دەســتی پــێ کــردووە. لــەم روەوە دوورخــستنەوەی کۆمـەڵــە لــەماویزم بەســێ وێــستگەدا تێپــەڕیوە. وێــستگەی یەکــەم وێــستگەی کۆمیتــەی هەرێمەکانە کەئارام تێیدا دەستێکی باڵای هەیە. وێستگەی دووەم کۆبوونــەوەی کۆتــایی ی ســاڵی ١٩٧٨ی کادیرانــە لەگوندی شێنێ کەتێیدا بڕیار درا ماویزم وەك ئـەزمونێکی لۆکـال، نـەك وەك سەرچـاوەیەکی سـەرەکیی ئایـدیۆلۆژیا، سودی لێ وەربگیرێ. وێستگەی سێیەم بەسـتنی کۆنفرەنـسی یەکەمی کۆمـەڵەیـە لەسـاڵی ١٩٨١ کەتێیـدا بڕیارەکـانی کۆبوونەوەی شـێنێ شـەرعیەتی تـەواویان بەدەسـت هێنـا.

لەوێستگەی دووەم‌و سـێیەمدا رۆڵـی سـەرەکی، زۆرتـر بـۆ نەوشیروان مستەفا دەگەڕێتەوە.

-٣-

پێویستیی ڕۆژنامەی ناوەندی

پێداگرتنی ئـارام لەسـەر پێویـستیبوونی ڕۆژنامەیـەکی ناوەندی بۆ کۆمەڵـە مایـەی تێڕامانـە. پێـداگرتنی، بـەو توندوتۆڵییە، لەسەر ئەم مەسـەلەیە نیـشانەی درککردنـە بەکاریگەریی وشەی نووسراو لەسـەر ویـژدانی تێکۆشـەرو ڕەوتی خەبات. بـە بـەراورد، ئـەو باشـتر درکـی بەبایـەخی ڕۆژنامـەی ناوەندی کردبوو. هاندەر بۆ ئـەم بۆچـوونە ئەوەیـە کەکۆمەڵـە لـەماوەی پێـنج سـاڵداو لەهەلومەرجێکـدا کەدژوارییەکانی هیچ کات نەگەیشتوونەتە ئەو دژوارییانەی کە لەسەردەمی کۆمیتەی هەرێمەکاندا لەبەردەم کۆمەڵەدا قوت بوونـەوە، تـەنها سـێ ژمـارەی لەڕۆژنامـەی ((ئـاڵای سـور))دەرکـردووە، لەکاتێکـدا ئـارام پـاش گواسـتنەوەی سـەنتەری هەڵـسوڕانی، لەشـارەوە بـۆ لادێ، لەتـشرینی یەکەمی ١٩٧٦، پاش یانزە مانگ، یەکەم ژمارەی ((ئـاڵای

شۆڕش))ی دەرکردو کاتێکیش لەکۆتایی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٧٨ شەهید بوو، ژمارە دووی ڕۆژنامەکە لەجانتاکەیدا ئامادە بوو بۆ چاپ.

بەلای ئارامەوە یەکێ لەئامرازە کاریگەرەکانی یەکخستنی خەباتی شۆڕشگێڕان، ڕۆژنامەی ناوەندییە. ئەمەش لەناوەڕۆکدا بیرۆکەیەکی تەواو لینینیستییە. لینین پێی وابوو شۆڕشگێڕان پێویستیان بەئامرازێکە بۆ پتەوکردنی ستراکتۆری ئایدیۆلۆژییانو قوڵ کردنەوەی هۆشیاریی چینایەتییان. لەو سەردەمەدا لینین ئەو ئامرازەی لەشێوەی ڕۆژنامەدا بینیوە. لێرە ئارام هەمان ئەم بیرۆکەیە دوبارە دەکاتەوە. ئەگەر بەوردی ئەو وتارەی ڕۆژنامەی ((ئالآی شۆڕش)) بخوێنینەوە کە لەژێر سەردێری ((خەباتی ئالآی شۆڕش)) نوسیویەتی، دەمو دەست هەست بەوە دەکەین کەئارام زۆر دڵی بەو ڕۆژنامەیە خۆشەو هیوایەکی زۆری لەسەر هەڵچنیوەو لەو بڕوایەدایە،

کەئەرکی سەر شانی ئەم رۆژنامەیە، کەمتر نیە لەئەرکی رزگارکردنی نیشتمان لەداگیرکەر.

لەم مەسەلەیەدا، شۆڕشگێڕانی ئەو سەردەمەی کۆمەڵە زۆرتر سەرسامبوون بەرۆژنامە چەپەکەی ((هەدەف)) (الهدف) کەبەرەی رزگاریی گەلی فەلەستین بەسەرۆکایەتیی جۆرج حەبەش دەری دەکردو هەمو ئاواتیان ئەوە بوو شۆڕشگێڕانی کورد بگەنە ئەو ئاستەی کە لەراگەیاندندا بڵاوکراوەیەکی وەك ئەوەی رێکخراوەکەی جۆرج حەبەش دەرکەن. گومان لەوەدا نیە، کەئەگەر ((ئاڵای شۆڕش)) لەسەر دەستی ئارام بەردەوام بوایە، دەیتوانی بەشێکی زۆر لەو ئەرکە بەدی بێنێ کەئومێدی بەدیهێنانی هەبوو. بەڵام مەرگی ناوادەی، ئەم ئاواتەی لەبار برد.

-٤-

مەسەلەی نیشتمانی

ئەگەرچـــی ئـــارام بەچـــاویلکەی پێداویـــستییە ئایدیۆلۆژییەکان تەماشای مەسەلەی نەتەوایـەتیی دەکـرد بـەڵام پێـی وا نـەبوو شۆڕشـگێڕی مارکسیـست دەبـێ کۆسمۆپۆلیت بێو هەستی نەتەوایەتی بەیەکجارەکی لەخۆی دابماڵـێ. وردتـر، پێـی وابـوو ئەگـەر مارکسیـستەکان رابەرایـەتیی بزووتنـەوەی نەتـەوەیی بکـەن، هـەم ئـەرکی نیشتمانیی خۆیان جێبەجێ دەکەن، هەم خزمەتێکی گـەورە بەبزوتنەوەی شۆڕشی سۆسیالیستی جیهان دەگەیـەنن. لـەم سۆنگەیەوە، لەو بڕوایەدا بـوو کەپـەراوێزێك هەیـە، تێیـدا دەتـوانرێ، فاکتـەری نیـشتمانیو فاکتـەری چـینایەتی تێکهەڵکێشی یەکتری بکرێن.

بەڵام دیدی ئارام بـۆ دیموکراسـی جیـاوازە لـەو دیـدەی کەئـەمڕۆ لەکوردسـتاندا بـاوە. ئـەو، وەك شۆڕشـگێڕێکی

مارکسیست، روخساریکی چینایەتیی بەدیموکراسی دەبەخشی. لەم سەروبەندەدا ئەگەر بچینە سەر ئەو وتارەی کەتێیدا ئەندێشەکانی کتێبی ((دەوڵەتو شۆڕش))ی لینینی شیکردۆتەوە، شتێکی وا لەخوێندنەوەی هەڵدەکرێنین کەئارام باوەڕی بەدیموکراسیی چوار چینە شۆڕشگێڕەکە هەیەو وای دەبینێ کەمەرجی سەرکەوتنی ئەو دیموکراسییە ئەوەیە کەچینی کرێکار رابەرایەتیی بکا. بۆیە کەدالغە بەرژێمی سیاسیی داهاتوی عیراق لێدەدا، وای دەهاتە بەرچاو کەرژێمی داهاتوو، رژێمی دیموکراتی چوار چینە شۆڕشگێڕەکەیە بەڕابەرایەتیی چینی کرێکار، کە دیموکراسیی راستەقینە بۆ عیراقو مافی چارەی خۆنوسین بۆ گەلی کورد دابین دەکات.

بەپێوەرەکانی ئەو سەردەمە، ئەم بۆچوونانە لەناوەندە شۆڕشگێڕە مارکسیستەکان شتێکی ئاسایین. دەبێ لەم بوارەدا ئەوەش لەبەرچاو بێ کەئارام نە باوەڕی بەلیبرالیزم هەبووەو نە پشتگیریی لەدیموکراسیی بورژوازی کردووە. ئەو

وەك هەر شۆڕشگێڕێکی مارکسیستی ئەو سەردەمە، لەو بڕوایەدا بوو، کەدیموکراسیی ڕۆژئاوایی دیموکراسییەکی درۆزنانەیەو چینە هەژارەکانی پێ تەفرە دەدرێو تەواو لەو بڕوایەدا بوو، کەئەم دیموکراسییە، دیموکراسیی دەوڵەمەندەکانە. ئەو دیموکراسییەی ئەو باوەڕەی پێ بوو، دیموکراسیی چینە هەژارەکان بوو. ئەم بۆچوونە بەڕادەیەك بەسەر بیرکردنەوەیدا زاڵە، کە وای بۆ دەچوو، مادام دیموکراسیی لیبرال بەرهەمی سەرمایەدارییە، لەئامرازێکی بورژوازی بۆ چەوساندنەوەی کرێکارانو زەحمەتکێشان بەولاوە هیچی تر نیە.

دیدی ئارام بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی کورد لەعیراقدا، لەڕووی ئایدیۆلۆژییەوە، دیدێکی پێشکەوتوو بوو. زۆرتر جەختی دەکردە سەر تێزی مافی چارەی خۆنوسین، بەڵام ئەمە نیوەی راستییەکەیە. نیوەکەی تر ئەوەیە کەئارام بەدوو شێوە باسی چارەسەرکردنی مەسەلەی کوردی کردووە. لەو دیکۆمێنتانەی کە بەناوی یەکێتیی

نیـــشتمانیی کوردســـتانەوە بـــڵاوی کردوونەتـــەوە، لەوانـــە ڕاگەیەنراوەکـــەی ئـــەیلولی ١٩٧٦ کەبـــەناوی دەســـتەی دامەزرێنەرەوە دەرچووە، هیچ باسی مافی چارەی خۆنوسینی نەکردووەو زۆرتـر پابەنـد بـووە بەسیاسـەتی ڕاگەیەنـدراوی یەکێتیی نیـشتمانیی کوردسـتانو دروشمـە سـەرەکییەکەی کەداوای دیموکراسی بۆ عیراقو ئۆتۆنـۆمیی ڕاسـتەقینە بـۆ کورد دەکا. بەڵام لـەو نووسـینانەی کـە بـەناوی کۆمەڵـەوە بڵاوی کردوونەتەوە، باسی مـافی چـارەی خۆنووسـین دەکـا. بەرچاوترین خاڵ لەم مەسـەلەیەدا، ئەوەیـە، کـەئارام پێـی وابوو مافی چارەی خۆنووسین تەنها لەو کاتەدا داوا دەکـرێو بەدەست دێ کە ڕژێمـی عـیراق بڕوخـێو عیراقێکـی نـوێ، بەڕابەرایەتیی چینی کرێکار، پێکەوە بنرێو لەسـایەی ئـەو عیراقەدا کورد مـافی چـارەی خۆنووسـین بەدەسـت دێنـێ[٨]. باوەڕی تەواوی بەم بۆچوونە، هانیدا زۆر جەخت بکاتە سـەر

---

[8] هەڵبژاردەکان، ل ٦٦- ٦٧.

یەکخستنی هێزە شۆڕشگێڕەکانی عیراق‌و روخاندنی رژێمی دەسەلاتدارو لەم سەروبەندەدا هاوکێشەکە، لەلای ئەو، بەو جۆرە بوو کە بەدەستهێنانی مافی چارەی خۆنوسین لەرێی روخاندنی رژێمی عیراق‌و هاتنە سەر کاری رژێمێکی شۆڕشگێڕەوە دەبێ. دیارە زاڵیی ئایدیۆلۆژیا بەسەر ئەم بیرۆکەیەدا، ئەوەندە روونە، کەپێویست بەراڤەکردنێکی زۆر ناکا.

ئەگەرچی ئەم مەسەلەیە، لەگەوهەردا، مەسەلەیەکی تیۆرییە، بەلام پێداگرتن لەسەر بەستنەوەی بەدەستهێنانی مافی چارەی خۆنوسین بەروخانی رژێمی بورژوازی‌و هاتنە سەرکاری دەسەلاتی شۆڕشگێڕانەی کرێکارانەوە، قورسکردنی ئەرکی شۆڕشگێڕانی کوردە بەخۆڕایی. بەکردەوەش بەو مانایە دێ کەنابێ مافی چارەی خۆنووسین لەرژێمە دکتاتۆرەکان داوا بکرێ، چونکە ئەو رژێمانە هەر لەبنەڕەتدا دان بەمافی چارەی خۆنووسیندا نانێن‌و تەنها

یەك ڕێگای بۆ بەدەستهێنانی ئەم مافە دیاری کردووە، کەڕێگای روخاندنی رژێمە دکتاتۆرەکانە.

لەمەسەلەی نیشتمانیدا، ئارام لەو بڕوایەدا بوو کەئەرکەکەی، تەواوکردنی ئەو ئەرکەیە کەشەهاب شێخ نوری دەستی پێ کردبوو و تەواوی نەکردبوو. سیاسەتەکەی لەم رووەوە جیاوازییەکی ئەوتۆی لەگەڵ سیاسەتی سەرکردایەتیی پێشووی کۆمەڵەدا نیە، بەتایبەتی سەبارەت بەهەوڵدان بۆ کردنی کۆمەڵە بەفاکتەرێکی کاراو کاریگەر لەناو یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا، کەتازە لەسوریا پێك هێنرا بوو.

ئارام زۆر دڵی بەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستان خۆش بوو. سەرباری ئەوەی کەوەك نیشتمانپەروەرێك، ڕێکخراوە نیمچە بەرەیی یەکەی بۆ کۆکردنەوەو بەگەڕخستنی تێکۆشەران بەلاوە پەسند بوو، لەو بڕوایەشدا بوو کەیەکێتی چەترێکی گونجاو بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانی

کۆمەڵە دابین دەکاو ئەو دەرفەتەشی پێ دەبەخشێ، کەکار بۆ بەدیهێنانی پارتی پێشڕەو بکا.

ئەگەر بەتەنها لەڕوانگەی پێداویستییە ئایدیۆلۆژییەکانەوە سەیری ئەندامێتیی کۆمەڵە لەناو یەکێتی بکەین، دەبێ بچینە سەر ئەو باوەڕەی، کە ئەم ئەندامێتییە، چارەسەری ئەو گرفتەی بۆ کۆمەڵە دەکرد کەهەموو گروپە چەپە شۆڕشگێڕەکان لەکۆمەڵگا دواکەوتووەکاندا تووشی بون، ئەویش نەسازانی سەرخانی ئایدیۆلۆژیو ژێرخانی کۆمەڵایەتییە، بەهۆی پێشکەوتویی لەبواری ئایدیۆلۆژیاداو دواکەوتوویی لەبواری کەلتورو هۆشیاریی چینایەتیدا.

ئارام ئەم گرفتەی بەهەند وەرگرتبوو. ئەوەی ئەمە دەسەلمێنێ ئەوەیە کەبەشێك لەنووسینەکانی، نیگەرانییەکی زۆریان لەم روەوە لێ دەچۆڕێ[9]. زوو

---

[9] هەڵبژاردەکان، ل٥٥

هەستكردنی بەدژواریی گەشەكردنی بیروبـاوەڕێكی شـاریی وەك مـاركسیزم لەژینگەیەكی لادێیی دواكەوتوودا، مایـەی سەرنجە. پوختەی بۆچوونەكەی بەم جۆرەیە كـە لەسـۆنگەی نزمیـی هۆشـیاریی سیاسـیو نزمیـی ئاسـتی زانـستییەوە بیروبـاوەڕێكی نـامۆو ئـاڵۆزی وەك مـاركـسیزم بەئاسـانی لەلادێ بڵاو نابێتەوە. یەكەم ئاماژە بۆ ئەم نیگەرانییـە لـەو ڕێنماییانـەدا دەبینـرێ كـە لەئـەیلولی ١٩٧٦دا لـەژێر ناونیشانی ((ئەركەكانمان لـەم پلەیـەی خەباتـدا)) بـەناوی كۆمیتەی هەرێمەكانەوە دەری كـردوونو تێیـدا بـاس لـەوە دەكا كەئاشكراكردنی ڕوخساری ماركـسییانەی جوڵانەوەكـە دەشێ هەندێ گرفتی لێ بكەوێتەوە[١٠].

ئەم نیگەرانییـە لەسـەرەتای دەسـتپێكردنەوەی خـەباتی چەكدارو هانا بردن بۆ لادێ سەری دەرهێناو دوای ئـارامیش هەر بەردەوام بوو، بەڵام ئارام هیچ پێـشنیاری دیـاریكراوی

[10] هەڵبژاردەكان، ل٥٥

بــۆ چارەســـەرکردنی ئــەم کێــشەیە، جگــە لــەخۆ ئاشــکرا نەکردن، پــێ نــەبوو. شــاردنەوەی روخــساری ئایــدیۆلۆژیی کۆمەڵــــە، کـــارێکی ســـەخت بـــوو، چـــونکە روخـــسارە ئایدیۆلۆژییەکە زۆر بەڕونی بەناوەکەیەوە دیار بـوو. ڕەنگــە ئارام ناوی کۆمەڵەی مارکسی- لینینیی کوردستانی بــەدڵ نەبووبێ، بەڵام هیچ بەڵگەیــەك لەســەر ئــەوە نیــە کــەبیری لەئەلتـــەرناتیڤێك کردبێتـــەوەو لەڕاســـتیدا، لەبـــەر زوو شەهیدبوونی، پاش کەمتر لەدوو ساڵ پێشمەرگایەتی، فریا نەکەوت بیر لەئەلتەرناتیڤێك بکاتەوە. خۆ رزگـارکردن لــەم کێشەیە، پاش ئارام ســاڵێك زیــاتری خایانــد. لــەکۆتایی ی ١٩٧٨دا بیرکردنــەوە لــەگۆڕینی نــاوی کۆمەڵــە هــەنگاوی گرنگی بۆ پێشەوە ناو بۆ ساڵی دواتــر ناوەکــە بەشــێوەیەکی فەرمی کرا بەکۆمەڵەی ڕەنجدەران، کەئەمــەش پــەراوێزێکی فــراوانتری مــانۆری سیاســیی بــۆ شۆڕشــگێڕانی کۆمەڵــە ڕەخساند.

ستراتیجی ئارام لەدەستپێکردنەوەی خەباتی چەکداردا هەمان ئەو ستراتیجەیە کە لەنەخشەی ساڵی ١٩٧٦ی ((رزگاری))ی تاڵەبانیدا باس کراوە. لەدروستکردنی یەکە چەکدارەکاندا، ئارام بەشێوەیەك هەڵسوکەوتی کرد، کەشتێکی وای لێ هەڵدەکرێندرێ، کە ویستویەتی شار ملکەچی لادێ نەبێ. لەباری سەرنجی مێژوویی یەوە، باوەڕی وابوو خەباتی لادێ لەقۆناغێکی کاتی بەولاوە هیچی تر نیەو لەکۆتاییدا دەستپێشخەری هەر دەبێ بۆ شار بگەڕێتەوە. ئەم بیرۆکەیە کەبەدڵنیایی یەوە دوورە لەسوکایەتیکردن بەلادێ، ڕەنگدانەوەی گواستنەوەی ئایدیۆلۆژیایەکی شارییە بۆ ژینگەیەکی ناشاریو ناتەبا لەگەڵ شاردا. ئارام، وەك شارییەك، نەیدەویست شار بەلادێ بگۆڕێتەوە، بەڵام لەهەلومەرجی ئەو کاتەی کوردستاندا، هەر هەوڵێك بۆ بەدەستهێنانی هێز، بەبێ کۆنترۆڵکردنی لادێ نەدەهاتە دی.

ئارام زۆربەی دەستە چەکدارەکانی لەخەڵکی شارەکان دروست کردو بۆ ناوچە لادێ نشینەکانی نارد. ستراتیجەکەی، پشت ئەستوور بوو بەشەڕی پارتیزانی، وەك قۆناغی سەرەتایی ی جەنگێکی درێژخایەن. لەم رووەوە نەیدەویست شۆڕشەکە ببێ بەبزوتنەوەیەکی یاخیبوونی خێڵەکی. لەڕاستیشدا پێی وابوو بزووتنەوەی خێڵەکی دەشێ کاریگەریی خراپ لەسەر سەرکردایەتیی شار بەجێ بێڵێ.

لەهەمبەردا، ستراتیجی بزووتنەوەی سۆسیالیست، هاوخەباتو هاوپەیمانی نزیکی کۆمەڵە لەناو یەکێتیی نیشتمانیی کوردستاندا، تەواو پێچەوانەی ستراتیجی ئارام بوو. بزووتنەوەی سۆسیالیست دەستپێکردنی خەباتی چەکداری بەڕێوشوێنێك بۆ بەزۆر هێنانی رژێمی عیراق بۆ سەر مێزی وتووێژ دادەناو لەم سۆنگەیەوە بزووتنەوەی سۆسیالیست ئەوەندەی کەپشت ئەستور بوو بەیاخیبونی خێڵەکی، ئەوەندە پشت ئەستوور نەبوو بەشەڕی پارتیزانی. جیاوازیی نێوان ئەم دوو ستراتیجە لەوە دایە کەئارام

دەیویست جوڵانەوەی چەکدار بگەیەنێتە ئاستی بەدیهێنانی گۆڕانی کۆمەڵایەتی، لەکاتێکدا بزووتنەوەی سۆسیالیست هەڵسوڕانی چەکداریی، بەبێ هیچ ئامانجێکی کۆمەڵایەتی، دەویست.

بوونی ئەم دوو تێڕوانینە جیاوازە لەناو یەکێتیدا، دواتر کاریگەریی زۆر خراپی لەسەر یەکپارچەیی یەکێتی بەجێ هێشت، بواری پێکەوە هەڵکردنی زۆر تەنگەبەر کردو لەکۆتاییدا، لەساڵی ١٩٧٩دا، بەجیابوونەی بزووتنەوەی سۆسیالیست، کۆتایی هات.

-٥-

زمانی نوسین

ئارام بڕێکی زۆر نوسینی لەپاش خۆی بەجێ نەهێشتووە. نووسین بەلایەوە پیــشە نــەبوو، بــەڵکو ئامرازێــك بــوو بــۆ گواستنەوەی بیرو بۆچــونەکان بــۆ دەوروبــەری کۆمــەڵایــەتی. ئەمە وا دەکـا لەڕوانگــەی پێداویــستییەکانی راگەیانــدنی سیاســـیو مەرجـــە ئایدیۆلۆژییەکانـــەوە، تەماشـــای نووسینەکانی بکرێ.

زمانی نوسین لەلای ئـارام زمــانێکی زۆر ســادەیە، هــیچ ئاڵۆزییەکی تێدا نیە. دیارە ئارام خۆی مەبەستی بــووە کــە بەزمانێکی سادە بنووســێ، چــونکە دەیویــست بیرۆکــەکان، بەســادەترین شــێوە، بگەیەنێتــە مێــشکی خوێنــەر، بۆیــە زمانەکــەی ئەوەنــدەی کــە لــەزمانی ئاخافتنــەوە نزیکــە ئەوەنــدەش لــەزمانی ئــاڵۆزی رۆشــنبیرەکانەوە دوورە، بــەڵام شێوازی نووسینی، لەڕووی رێزمانەوە بەبێ کەموکوڕی نیەو

لەو دەقانـەی کـە لـە((هەڵبـژاردەکان))دا کۆکراونەتـەوە، ژمارەیـەکی زۆر هەڵـەی زمانـەوانی بەرچـاو دەکـەوێ، کەپێویستیان بەڕاستکردنەوە هەیـە. سـاڵی ١٩٨٠ کاتێـك ((هەڵبژاردەکان)) بۆ یەکەم جار بڵاو کرانـەوە، دەسـتکاری نەکران و وەکو خۆیان بڵاو کرانەوە. پێدەچێ سەرپەرشتیارانی چـاپکردنی ((هەڵبـژاردەکان)) هەسـتیان بەکەموکوڕییـە زمانەوانییەکان کردبێ، چونکە لـەو چـوار تێبینیـەی کـە لەکۆتایی چاپی یەکەمی هەڵبژاردەکاندا بـڵاو کراونەتـەوە، یـەکێکیان جـەخت لـەوە دەکاتـەوە کـە ((بـەهیچ جـۆرێ دەستکاریی شێوەو ناوەڕۆکی نووسینەکان نەکراوە))[11]. ئـەو هۆیەی وای لەسەرپەرشتیارانی سـاڵی ١٩٨٠ی چـاپکردنی هەڵبـژاردەکان کـردووە دەسـتکاریی دەقـەکان نەکـەن و کەموکوڕییە زمانەوانییەکان راست نەکەنەوە، هەمان هۆیە کەوای لەسەرپەرشتیارانی چاپی ساڵی ٢٠١٢ کردووە هەڵە

[11] هەڵبژاردەکان، ل ٧٣.

زمانەوانییەکان وەکو خۆی بهێڵنەوە. ئەمەش کێشەیەکە تووشی هەموو ئەوانە دەبێ، کە بەئەمانەتەوە، مامەڵە لەگەڵ دەقە مێژووییەکاندا دەکەنو ماف نادەنە خۆیان دەستکاریی دەقەکان بکەن. ئاشکرایە، کە لەڕووی زانستیو مێژووییەوە، هێشتنەوەی دەقەکان وەکو خۆیان، تەنانەت بەهەڵەی زمانەوانیشەوە، خۆی لەخۆیدا بایەخی تایبەتی خۆی هەیە، چونکە وێنایەکی دروستترو ڕۆشنتر دەربارەی توانا بیرپارییەکانی خاوەنی دەقەکان بۆ لێکۆڵیاران دەست دەخا. لێرە دەبێ ئاماژە بۆ ئەوە بکرێ، کەهەڵە زمانەوانییەکانی ناو وتارە کۆکراوەکانی ((هەڵبژاردەکان))، ئەوەندە سەرنجڕاکێشو گەورە نین، کەکار بکەنە سەر ڕەوتی ماناکانو بیانشێوێنن، ڕەنگە بەشێکی زۆریان خوێنەری ئاساییو نەشارەزا هەستیان پێ نەکا. ئارام ئەوەندەی کە بەلایەوە گرنگ بووە کرۆکی بیرۆکەکە مەبەستی خۆی بپێکێ، بەو ئەندازیە ئەوەی بەلاوە گرنگ نەبووە کەنووسینەکە هەڵەی زمانەوانیی تێدا بێ یان نا،

بەتایبەتی لەھەلومەرجی ئاڵۆزی ئەو کاتەدا، کەئامانجی سەرەکی تێیدا بەگەڕخستنەوەی وزەو تواناکان بووە بۆ دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکدارو سڕینەوەی نەنگیی ھەرەسھێنانی شۆڕش.

جگە لەو تێبینییەی باس کرا، دەشێ دوو تێبینیی دیکە سەبارەت بەشێوازی نووسینی ئارام ھەبێ. یەکێکیان ئەوەیە کەئارام لەنووسینەکانیدا بە نەفەسێکی درێژ دەنوسێو ھانا دەباتە بەر وردەکاریی زۆر، بۆ روونکردنەوەی ئەو بیرۆکەیەی کەدەیەوێ لەخوێنەری بگەیەنێ. ئەم خۆ سەرقاڵکردنە، بەتەرخانکردنی پانتاییەکی بەرین، بۆ بیرۆکەیەکی سادە کەدەکرا بەشێوەیەکی کورتتر نمایش بکرایە، زۆرتر پەیوەندیی بەوەوە ھەیە کەئارام لەنووسینەکانیدا ویستویەتی ھیچ شتێك بەناڕۆشنی نەھێڵێتەوەو بەم پێیە تا لەوە دڵنیا نەبوو بێ کەخوێنەری باش تێگەیاندووە، وازی لێ نەھێناوە. تێبینییەکەی تر ئەوەیە کەئارام لەنووسینەکانیدا، زۆر وشەی عەرەبیی

بـەكار هێنـاوەو هـەرگیز خـۆی بـەوە سـەرقاڵ نـەكردووە كەبەرامبـەر بـۆ ئـەو وشـانە بدۆزێتـەوە، ئەمـەش هـەر پەیوەندیی بەوەوە هەیە، كەمەبەستی سەرەكیی ، گەیاندنی بیرۆكەكەیە بەرۆشنترین شێوە. بۆیـە لەنووسـینەكاندا هـیچ جۆرە یاریكردنێك بەوشە بەدی ناكرێ. هەروەها دەبێ ئاماژە بۆ ئەوەش بكـرێ، كەبـەكارهێنانی ژمارەیـەكی زۆر وشـەی عەرەبی لەنووسینەكاندا، پەیوەندیی بـەو رۆژگـارەوە هەیـە كـەئارام وتارەكـانی تێـدا نوسـیوەو هێـشتا لـەو كاتـەدا ئەلتەرناتیڤی گونجـاو لـەزمانی كوردیـدا بـۆ ئـەو وشـانە نەدۆزرابوونـەوە، جگـە لـەوەی، كـەئارام وەك ئینتەرناسیۆنالیستێكی شۆڕشگێڕ، ئەوەندە دەمارگیر نەبووە كـەدژی بـەكارهێنانی وشـەی عـەرەبی بـێ لەنووسـین و قـسەكردندا. ئـارام بـەگونجاوو بەئـەركی خـۆی نـەزانیوە بەرامبەری نامۆ بـۆ دەسـتەواژە باوەكـان بدۆزێتـەوە. بـەڵام لەهەمبەریشدا، دەستەواژەی وای لەهەندێ شـوێندا بـەكار هێنـاوە كـەزمانی نووسـینی پـێ دەوڵەمەنـد بـووە، وەك

بەکارهێنانی وشەی ((تیرۆر))، کەرەنگە ئارام یەکەم کەس بێ لەنووسینی سیاسیی کوردیدا بەکاری هێنا بێ.

خوێنەرەکانی ئارام ئەوەیان لێ چاوەڕێ دەکرد کەپانتایی هۆشیاریی چینایەتیو سیاسییان فراوان بکاو سروشتی رووداوەکانیان تێبگەیەنێ، ئەویش ئەم ئەرکەی بەرێکوپێکی جێبەجێ کرد.

زنجیرەی هۆشیاری

ز. زنجیرە	ز. هۆشیاری	بڵاوكراوەكان	نووسەرو وەرگێڕ	ساڵی چاپ
٣٦٥	١٢	پێگـــــەی میـــــدیا لەهەڵبـــــــــژاردنی ســـــــــەرۆكایەتی ئەمریكادا	رێبین حەسەن	٢٠١١
٣٦٦	١٣	مميـــــزات النظـــــام الفدرالي	د. شورش حسن	٢٠١١
٣٦٧	١٤	جیهـانگیری ، فاكتـەرو گرفتەكانی دیموكراسی	مەلا بەختیار	٢٠١١
٣٦٨	١٥	پەیدابوونی عەلمانیەت	فەرید ئەسەسەرد	٢٠١١

٣٦٩	١٦	ئیسلام‌و مۆدێرنه، ئیسلام له‌به‌رده‌م ئه‌گه‌ری عه‌لمانیه‌تدا	ن. محمد ره‌زا شالگونی و. عوسمان حه‌سه‌ن شاکر	٢٠١١
٣٧٠	١٧	سیاسه‌تی رووخساری نه‌ته‌وه‌یی که‌رکوك	د. نوری تاڵه‌بانی	٢٠١١
٣٧١	١٨	ئه‌نفال له‌کوردستانی عیراق	ن. مایکڵ لیزنبێرگ و. کارزان محه‌مه‌د	٢٠١١
٣٧٢	١٩	ئۆپۆزسیۆن له‌چه‌مکه‌وه بۆ ئه‌رك	به‌ختیار جه‌بار شاوه‌یس	٢٠١١
٣٧٣	٢٠	به‌شداریکردنی سیاسی	عابد خالد ره‌سول	٢٠١١
٣٧٤	٢١	سیستمی فیدراڵ له‌ده‌وڵه‌تی ئیماراتدا	ن. عه‌بدوڵلا عه‌نزی و. سه‌ردار عبدالکریم	٢٠١١
٣٧٥	٢٢	کوردو پرسی دانپێدانانی ده‌ستووری	خه‌لیل عه‌بدوڵلا	٢٠١١
٣٧٦	٢٣	تیرۆریزم هه‌ڕه‌شه‌و مه‌ترسیه‌کانی	عادل عه‌لی	٢٠١١
٣٧٧	٢٤	سیکۆلاریزم به‌زمانی ساده – عه‌لمانیه‌ت	ن: ئاستین کلاین و. کاوسێن بابه‌کر	٢٠١١

٣٧٨	٢٥	مــۆدێلی حزبایـــەتی لەکوردستان	ئەنوەر حسێن بازگر	٢٠١١
٣٧٩	٢٦	فلــسفة الديمقراطيـــة الاجتماعية	د. حميد عزيز ترجمة: محسن بني ويس	٢٠١١
٣٨٠	٢٧	دەوڵەتشاری دێرین	ن. مۆریس بارییە و. عوسمان حەسەن شاکر	٢٠١١
٣٨١	٢٨	ئاینو سیاسەت	ن. نینیان سمارت و. یاسین عومەر	٢٠١١
٣٧٩	٢٩	بەجینۆسایدناســـینی ئەنفال	ن. خەلیل عەبدوڵڵا	٢٠١١
٣٨٠	٣٠	جیۆپۆلـــــــــەتیکی کوردستان	فەرید ئەسەسەرد	٢٠١١
٣٨١	٣١	دیموکراســـــــــیو بنـــــــــەماکانی گەشەپێدانی سیاسی	د. حەمید حسین کازم و. عادل عەلی	٢٠١١

٣٨٢	٣٢	پـــــۆلێن كردنـــــــی هەڵوێـــستەكان پـــێش پرۆســەی هەڵبــژاردن‌و دەنگدان	نیاز سەعید عەلی	٢٠١١
٣٨٣	٣٣	النـــضال الدســـــتوري للاستاذ ابـراهيم احمـد في العراق الجمهوري	د. شورش حسن عمر	٢٠١١
٣٨٤	٣٤	كـــوردو توركمـــان – تێڕوانینێـــــك بـــۆ میكانیزمـــــــــەكانی پێكــــــەوە ژیـــــانی ئاشتییانەی نێوانیان	یوسف گۆران	٢٠١١
٣٨٥	٣٥	عەلمانیەت چیە؟ مانـاو پێناسەكانی	زاهیر شكوور	٢٠١١
٣٨٦	٣٦	خوێندنەوەیــەك بـــۆ فیكری حەسەن بەننا	عادل عەلی	٢٠١١
٣٨٧	٣٧	شـــــــــێوەكانی بەدەســـتهێنانی مـــافی چارەنووس	خەلیل عەبدوڵڵا	٢٠١١

٣٨٨	٣٨	تعريف الأنفال بالابادة الجماعية	خەلیل عەبدوڵڵا	٢٠١١
٣٨٩	٣٩	قراءة في مفهوم التحديث والتنمية السياسية	احسان عبدالهادى	٢٠١١
٣٩٠	٤٠	کاریگەریی قەرزە گشتییەکانی ئەمریکا لەسەر ئابووریی ئەمریکاو جیهان	فەیسەڵ عەلی	٢٠١١
٣٩١	٤١	دیموکراسی لە نێوان مۆدرێنیێتەو پۆست مۆدرێنیێتەدا	مەلا بەختیار	٢٠١١
٣٩٢	٤٢	ئینتەرناسیۆنالیزمی دینیودیاردەی فرەنەتەوەیی	فەرید ئەسەسەرد	٢٠١١
٣٩٣	٤٣	باشوری سودان	شادمان مەلا حەسەن	٢٠١٢
٣٩٤	٤٤	الديمقراطية دراسة فكرية سياسية	عبدالرحمن كريم درويش	٢٠١٢

٤٠١	٤٥	الاكراد والديمقراطية والاندماج	فريد اسسرد	٢٠١٢
٤٠٢	٤٦	زمانی کوردی له دەستورەكانی عیراقدا	خەلیل عەبدڵڵا	٢٠١٢
٤٠٣	٤٧	ڕۆڵی ژنان له پەرەپێدانی كاری ڕێكخراوەییدا (ی.ن.ك)وەك نمونه	جەمیله شێخ مەحمود شلێر ڕەشید نیگار عومەر	٢٠١٢

له چاپخانەی دەزگای چاپ‌و پەخشی

حەمدی چاپکراوە